

Eser İnceleme

Hoş Bir Kasabannın Şiddete Varan Öyküsü: Pleasantville’de Belirsizliği Yönet(eme)mekSanem KÜÇÜKKÖMÜRLER^{1*}¹Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye**Makale Bilgisi****Anahtar kelimeler:**Pleasantville,
Film analizi,
Belirsizlik
yönetimi,
Merak,
Endişe**Öz**

Her şeyin belirli bir sistematik içinde ilerlediği bir kasabaya farklı bir yerden gelen iki genç belirsizliği getirir. Daha önce farklı durumlar, değerlendirmeler, davranışlar ve seçimler olabileceğine ilişkin hiçbir şüphesi olmayan Pleasantville halkı bu durumu farklı tepkilerle karşılar. Pleasantville filmi insanların belirsizlikle ilişkisini psikoloji alanyazınındaki bulguları destekleyecek şekilde göstermektedir. Bu incelemede Pleasantville filmi özellikle belirsizlik alanyazını ışığında incelemek amaçlanmıştır. Pleasantville’de sıklıkla belirsizliklere verilen tepkiler gösterilmektedir. İlk verilen tepkiler genellikle şaşırma şeklinde ortaya çıkar. Daha sonrasında ise tepkilerin iki farklı sürece ayrıldığı gözlemlenebilir. Bu süreçler, merak odaklı ve endişe odaklı süreçler olarak değerlendirilmiştir. Merak odaklı süreçler alanyazında bulunan belirsizlik ve keşfetme arasındaki ilişkiyi savunan araştırmacılarla paralellik göstermektedir. Diğer yandan endişe odaklı süreç belirsizlik ile gelişen, tutumlarda katılma, gruplaşma ve kural koyma eğilimi gibi psikolojik süreçleri öne süren kuramlarla benzerlik göstermektedir. Psikoloji alanyazınındaki bulgularla paralellik gösteren bu film analizinin hem günlük yaşam deneyimleri hem de insanla ilgilenen araştırmacılar açısından göz önünde bulundurulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Abstract**Keywords:**Pleasantville,
Movie analysis,
Uncertainty
management,
Curiosity,
Anxiety

Two young people bring uncertainty to a village in which everything is in a systematic progress. The citizens of Pleasantville, who had previously never suspected the possibility of different situations, evaluations, behaviors, and choices, react to this situation differently. The movie, Pleasantville, demonstrates the individuals' relations with uncertainty as parallel with the findings of the literature on uncertainty. The first reactions generally appear as a surprise. Later, responses follow two separate processes. These processes are defined as curiosity sourced and anxiety sourced processes. Curiosity sourced process are represented in the movie as parallel to the literature which assumes the association between uncertainty and exploration. On the other hand, the anxiety sourced processes were represented as similar with the theories in which uncertainty is defined with such processes as rigidity in attitudes, group identification, and setting up rules. The movie analysis, which demonstrates similarities with the psychology literature, can be helpful to both daily life practices and researchers studying human behavior.

*Sorumlu Yazar, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Üniversiteler Mahallesi, Dumlupınar Bulvarı NO: 106800 Çankaya Ankara/ TÜRKİYE
e-posta: sanemk@metu.edu.tr
DOI: 10.31682/ayna.543263
Gönderim Tarihi (Received): 22.03.2019; Kabul Tarihi (Accepted): 21.01.2020
2148-4376/ All right reserved.

Giriş

Her şeyin belirli bir sistematik içinde ilerlediği ve renklerin olmadığı bir kasabada olduğunuzu düşünün. Bu kasabada her gün herkes yapması gereken davranışları birbiri ile düzenli olarak gerçekleştiriyor. Her şey ‘hoş’ (*pleasant*); ne coşkulu ne öfkeli ne de endişeli. Uçlarda hiçbir duygu yok. Herkes sadece memnun... Peki, bu kasabaya farklı yerden gelen birileri olsa ve size aslında alıştığınız rutinin dışında alternatif durumlar, değerlendirmeler, davranışlar ve seçimler olabileceğinden bahsetse bu belirsizliğe direnebilir misiniz? Bu durumda halihazırda bulunan düzeninizi bozmamak adına bu kişileri çevrenizden uzak tutmak, hatta bunu başaramamanız durumunda cezalandırmak mı isterdiniz? Yoksa size gösterdikleri alternatifleri incelemek ve deneyimlemek mi isterdiniz? Pleasantville filmi olası bu iki tepkiyi oluşturan süreçleri ve bu tepkilerin sonuçlarını, 90’larda yaşayan fakat mistik bir şekilde 50’lerde geçen bir dizinin içine giren iki kardeş üzerinden anlatıyor.

Pleasantville; yazarlık, yönetmenlik ve yapımcılığını Gary Ross’un üstlendiği, 1998 yapımı komedi-dram türünde değerlendirilen bir filmidir (Ross, Kilik, Degus, Soderbergh ve Ross, 1998). Pleasantville filmi, görsel altyapısının yanında eleştirel yapısı ile dikkat çekmiştir. Film değişime ve farklılıklara bakış açısını sıklıkla gözler önüne sermektedir. Bu sebeple toplum içindeki etkileşimleri çevresel faktörlerle birlikte bu filmde görmek mümkündür. Bu yazıda, Pleasantville filmi belirsizlik kuramları çerçevesinde incelemek amaçlanmıştır. Böylece hem film özelinde hem de insan psikolojisi genelinde belirsizliklere verilen tepkilerin çeşitliliğini ve bu tepkilerin kökenlerini resmetmek planlanmıştır.

Film Özeti

Filmde, 90’larda yaşayan iki kardeş yanlışlıkla 50’lerde geçen siyah beyaz bir dizinin içine girerler. Dizinin geçtiği Pleasantville kasabasında herkes bir rutinin içinde hareket eder. Sabah ebeveynler okula giden çocukları için kahvaltı hazırlar, lisede öğretmen her hafta Pleasantville’in bir sokağını anlatır, öğrenciler her soruya doğru cevap verir, basketbol takımının attığı bütün toplar potaya girer, hiç yangın çıkmadığı için itfaiye sadece kedileri kurtarır, sokaklar hep daire çizer (sanki Pleasantville dışında bir yer yokmuş gibi), hava hep güzeldir, yağmur yağmaz, gençler romantizm için âşıklar tepesine gider ve sadece el ele tutuşurlar, seks yoktur, çift kişilik yatak yoktur, kitapların içi boştur, baba her gün işine gidip çalışır, anne çocuklarla ve evle ilgilenir, bütün kasaba temizdir ve mutfaklar hep yiyeceklerle doludur. Kısacası her şeyin “hoş” (*pleasant*) olduğu bir yerdir ve herkes görevini (rutinini) hiç aksatmadan devam ettirir.

Dizinin hayranı olan David, 90'larda yaşayan bir lise öğrencisidir. Annelerinin sevgiliyle tatile gittiği bir akşam kardeşi Jennifer ile televizyon kumandası için kavga ederler; David Pleasantville dizisini izlemek ister ama kardeşi eve çağırdığı potansiyel erkek arkadaşıyla birlikte MTV izlemek istemektedir. Bu kavga sırasında kumanda bozulur. Gök gürültüsü ve şimşekler eşliğinde bir televizyon tamircisi kapıda belirir. Tamirci, iki kardeşe özel bir kumanda verir. David ve Jennifer kumandayı kullanmak için tekrar kavga etmeye başladığında televizyon açılır ve aynı esnada Pleasantville'deki iki kardeş de kavga etmeye başlar. Bir anda David ve Jennifer dizinin içine girer ve dizideki çocukların (Bud ve Mary Sue) yerine geçer.

Pleasantville'den nasıl çıkacaklarını bilmeyen David ve Jennifer, buradaki düzene dahil olmaya karar verir; fakat istemeden de olsa burada bazı değişikliklere sebep olurlar. Her farklı hareketlerinde aslında Pleasantville'de bir şeyler değişmeye başlar. Başta David ve Jennifer'in etkileri şaşkınlıkla karşılanan basit durumlar olur. Mesela Mary Sue (Jennifer) sınıfta öğretmene Pleasantville dışında ne olduğunu sorar; Bud (David) ise, akşam kardeşiyle âşıklar tepesine gitmek isteyen Skip Martin'e basketbol antrenmanı sırasında kardeşinin buna hazır olmayabileceğini söyler. Özellikle Skip Martin'in David'in sözleri üzerine yaşadığı şaşkınlık ve ardından Pleasantville tarihinde ilk defa topu potaya atamaması rutinin bozulduğuna işaret eder. Daha sonra Pleasantville'deki belirlilik daha keskin değişimlerle bozulmaya devam eder. Mary Sue ve Skip Martin âşıklar tepesine gider ve sevişirler; yaşadığı fiziksel değişime anlam veremeyen Skip, hastalandığını düşünür. Ardından SkipMartin evine dönerken yol üzerinde kırmızı bir çiçek görür. Bu Pleasantville'de görülen ilk renkli nesne olur. Skip arkadaşlarına Mary Sue ile yaşadıklarını anlatır. Bunu dinleyen takım arkadaşlarının hiçbiri basket atamaz. Âşıklar tepesinde gençler arabalarda sevişmeye başlar. Diğer yandan, Bud restorana geç gider ve patronunu ne yapacağını bilemez bir halde sürekli olarak tezgâhın aynı yerini silerken bulur. Bud restorana geç gittiği için peçeteleri açmamıştır ve o peçeteleri açmadığı için patronu patatesleri kızartmamıştır. Bud, patronuna kendi gelemediğinde onun da peçeteleri açabileceğini ve sonra patates kızartabileceğini söyler. Patron akşam restoranı kapatmak için Bud gelmediğinde ise bu sefer inisiyatif alır ve işleri kendi yapar, hem de sıralamalarını değiştirerek.

Alışık olunan düzenin dışında kalan şeyler arttıkça Pleasantville halkı için bu durum yadsınamaz olmaya başlar. Doğa ve insanlar renklenmeye başlar, yağmur, gök gürültüsü ve fırtına gibi doğa olayları gerçekleşir, ilk defa bir yangın çıkar, kitapların sayfaları dolar, büyük yatak satışı başlar, bazı kişiler aslında başka şeylerle uğraşmak istediğini fark eder, kadınlar artık düşündükleri için işlerini yapamaz olur ve insanlar seçim yapmaya başlar. Artık Pleasantville'de tamamen renklenmiş insanlar görülmektedir.

Diğer yandan Pleasantville sakinleri arasında değişimi endişeyle karşılayan kişiler de bulunmaktadır. Renklendiğini gizlemeye çalışanlar, renklendiği için çocuğunu doktora götüren anneler, gençlerin kütüphanede oluşturduğu kalabalık sebebiyle bu gidişatın durması için bir şeyler yapılması gerektiğini söyleyen insanlar, kısacası değişime karşı durulmasını isteyenler ortaya çıkar. Bu kişilerin arasında bulunan Pleasantville Başkanı, değişimi virüs olarak tanımlar ve bir kasaba toplantısı düzenler. Toplantıda başkanın konuşması ilgi çekicidir. Başkan “Burada her şey hoştu. Yakın zamanda bazı şeyler nahoş olmaya başladı. İlk yapılması gereken bu hoş ve nahoş şeyleri birbirinden ayırtırmaktır.” der ve sadece renksizlerin katıldığı bu toplantıda kasabadaki gruplaşmalar da başlamış olur. Örneğin bazı dükkân sahipleri “renklilerin” alınmayacağına dair yazılar asar ve bazı renksizler renklileri taciz etmeye başlar. Benzer bir durum Bud’ın “renkli” annesinin başına gelir. Bud annesini bu taciz durumundan kurtarmak isterken Pleasantville’e ilk şiddeti de getirmiş olur. Bu olayın ardından gruplaşma şiddet içeren bir hal alır. Renksizler, renklilerin gittiği ve camında resim olan restoranı yağmalarlar ve topladıkları bütün kitapları meydanda yakarlar.

Bu gidişi durdurmak isteyen Başkan, yeni bir toplantı düzenler ve bu işin sokakta çözülemeyeceğini söyleyerek 8 maddelik bir kanun önerir. Bu maddeler şiddete son verilmesi ve kibar davranılması gibi gerekliliklerin yanı sıra yasakları da içermektedir. Örneğin, kütüphane ve âşıklar tepesi halka kapatılacak, şemsiye gibi hoş olmayan havaya karşı hazırlık sağlayan eşyaların satışı yasaklanacak, çift kişilik yatak satılmayacak, sadece izin verilen renklerdeki boyalar (siyah, beyaz ve gri) kullanılacak ve okullarda değişmeyen bir tarih açısı yansıtılacaktır.

Bu kurallara uymamaya karar veren Bud ve patronu, gece kasabanın meydanında bir binanın duvarına resim yapar ve ardından tutuklanır. Mahkemeye çıkartılan Bud ve patronu bir savunma yapar. Bu savunma Başkanın öfkelenmesine neden olur ve bu değişim de onu renklendirir. Filmin sonunda herkes renklenmiştir. Artık bütün kasaba değişimini tamamlamıştır.

Belirsizlik Yönetimi

Pleasantville kasabasında yaşananlar, aslında her şeyin belirli olduğu bir kasabada beliren belirsizliklerin sonucudur. Belirliliğe alışkın kasaba sakinleri bir anda Pleasantville dışında bir yer olabileceğini öğrenir, yağmur yağabileceğini, renklerin görülebileceğini, kitaplarda anlatılan farklı hikâyeler olduğunu ve her gün dâhil oldukları rutinin dışında seçimler olabileceğini fark ederler. Bu farkındalıklar aslında belirsizliklerin farkındalığıdır. Bildiklerinin dışında, yeni, daha önce deneyimlemedikleri ya da tanımlayamadıkları

durumlarla karşılaşılır. Bu noktada belirsizlik tanımı yapmak gerekmektedir. Belirsizlik, bir uyarandaki farklılığı (ör., yenilik, ikirciklilik ya da muğlaklık) bu uyarının o anki özelliği ya da gelecekteki sonuçları açısından fark etme durumudur (Küçükkömürler, 2017). Belirsizlikler dış dünya (ör., hava durumu) ile ilişkili olabildiği gibi ilişkilerle (ör., yeni bir kişiyi değerlendirme) ve kişinin kendisiyle de (ör., varoluşsal sorgulamalar) ilgili olabilmektedir. Bu açıdan Pleasantville filmi belirsizlik alanyazını açısından iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Pleasantville’de sıklıkla belirsizliklere verilen tepkiler gösterilmektedir. İlk verilen tepkiler genellikle şaşırma şeklinde ortaya çıkar. Şaşırma tepkisini belirsizlik deneyiminde yaşanan bir farkına varışın göstergesi olarak kabul etmemiz mümkündür. Daha sonrasında ise tepkilerin bireysel farklılığa işaret edebilecek şekilde iki farklı sürece ayrıldığını gözlemleyebiliriz. Bu süreçler merak odaklı ve endişe odaklı süreçler olarak adlandırılabilirler.

Filmde zamansal olarak öncelikli gösterilen süreç; merak ve keşfetme odaklı bir süreçtir. Bud ve MarrySue’nun etrafındaki kişilerin seksi, kitapları, sanatı, Pleasantville’in dışında ne olduğunu ve aslında ne yapmak istediklerini merak etmeleri bu sürece örnek oluşturmaktadır. Bu kişileri ayrıca keşfetmek için daha çok soru sorarlarken ve yenilikleri deneyimlemeye çalışırken görüyoruz. Örneğin daha önce içi boş olan kitaplar Bud ve MarrySue’nun hafızasındaki bilgilerle dolmaya başlar. Kitapların dolmaya başladığını fark eden Pleasantville gençleri Bud ve MarrySue’ya daha fazla soru sorarlar; mesela Pleasantville dışında ne vardır? Bu sorgulamaları kütüphanenin dolması ve gençlerin kitap almak için uzun kuyruklar oluşturması takip eder. Bu durum psikoloji alanyazınında belirsizliğin faydalı ve gerekli olabileceği ve kişilerin bu sebeple belirsizliklerin içinde olmayı seçebileceği savı ile paralellik göstermektedir (Hogg, Adelman ve Blagg, 2010). Belirsizlik içinde olmayı seçmenin bir nedeni, belirsizliklerin kişiyi keşif ve yaratıcılığa yönlendirmesidir (Bammer ve Smithson, 2008). Filmde belirsizliğin yönlendirdiği yaratıcılık Bud’ın patronu üzerinden örneklenebilir. Bud’ın patronu süreç içerisinde resme merakını ve becerisini keşfetmiştir. Bu durum onu yaratıcılığa, yani sanatsal üretime sevk etmiştir. Ayrıca Bud’ın patronunun içi dolan bir resim kitabında incelediği ressamın (ör. Picasso, Rembrandt ve Van Gogh) denedikleri farklı tarzlar sebebiyle belirsizlikleri yaratıcılıkla birleştirmiş kişiler oluşu da önemli bir detay olarak ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak Pleasantville’de örneklenen merak odaklı süreci, keşif ve yaratıcılığın öncü süreci olarak değerlendirebiliriz.

Pleasantville’de resmedilen bir diğer süreç ise endişe odaklı bir süreçtir. Kasaba sakinlerinin bir kısmının kasabadaki ve insanlardaki değişimi anomali ya da tehdit olarak değerlendirmesi bu sürecin bir parçasıdır. Örneğin Skip Martin seks sırasında yaşadığı

fiziksel değişimden dolayı hastalandığını düşünmüştür. Benzer bir şekilde dili renklenen bir kız annesi tarafından doktora götürülmüştür. Ayrıca kütüphaneye giden gençlerin artışının endişe verici olarak değerlendirilmesi, evde eşini bulamayınca ne yapacağını bilemeyen baba, restorana yardımcısı Bud gelmeyince kendi işlerini yapamayan Bud’ın patronu ve bu değişimin durdurulması gerektiğini savunan Başkan bilinmeyene endişe ile yaklaşma tepkilerine verilebilecek örneklerdendir. Alanyazında bulunan Belirsizliğe Tahammülsüzlük Kuramı (*Intolerance of Uncertainty Theory*) belirsizlikle ilişkimizi endişe üzerinden tanımlamaktadır (Dugas, Freeston ve Ladouceur, 1997). Bu kurama göre belirsizliğe tahammülsüzlük; muğlak uyaranları tehlike olarak algılamının yanı sıra, stres, kaygı ve endişe gibi değişkenlerle olumlu yönde ilişkilidir (Dugas, Gosselin ve Ladouceur, 2001; Greco ve Roger, 2003; Koerner ve Dugas, 2008; Ladouceur, Gosselin ve Dugas, 2000). Yaşanan fiziksel değişimlerin sağlığa dair bir kaygıya sebep olması, toplumda değişen davranış örüntüleri sonucu bazı kişilerin yaşadığı stres ve kasabadaki değişimin olası olumsuz sonuçlarının yarattığı tehdit algısı bu kuram çerçevesinde değerlendirilebilir.

Filmin devamında belirsizliğin endişe ile ilerleyen sürecinin ayrıca tutumlarda katılışmaya ve gruplaşmaya yönlendirdiği de görülmektedir. Pleasantville’de yaşanan değişimlerden hoşlanmayan kişiler her şeyin eski belirli düzeninde devam etmesi gerektiğine yönelik inançlarında daha ısrarcı olurlar ve bu katılışma ile kendileri gibi düşünmeyen, farklılaşan kişilere ‘renkliler’ diyerek gruplaşmayı başlatırlar. Bu noktada belirsizlik alanyazınında birbirini tamamlayan iki kuramdan bahsedebiliriz. Belirsizlik Yönetimi Kuramı (*Uncertainty Management Theory*; Van den Bos, 2001, 2009) ve Belirsizlik Kimlik Kuramı (*Uncertainty Identity Theory*; Hogg, 2009; Hogg ve Abrams, 1993). Bu kuramlardan ilki, kişinin belirsizlikle karşılaştığında belirlilik elde etmek adına kendini ve diğer insanları daha fazla netleştirme eğiliminde olduğunu ve bu sebeple de tutumlarında katılıştıklarını öne sürer. Araştırmacılar bu sava uygun olarak kişilerin belirsizlik durumlarında hemfikir oldukları kişilere yönelik olumlu, farklı fikirde olan kişilere olumsuz tutumlar sergilediklerini göstermiştir (Van den Bos, Euwema, Poortvliet ve Maas, 2007; Van den Bos, Van Ameijde ve Van Gorp, 2006). Diğer kuramda ise kişilerin kendilerine ilişkin deneyimledikleri belirsizliklerin, grup aidiyeti aracılığıyla azalacağı savunulmaktadır. Bulgulara göre belirsizlik deneyimi grup aidiyeti oluşturmaya ya da grup aidiyetinin pekişmesine sebebiyet vermektedir (Hogg, 2009; Hogg ve Abrams, 1993; Hogg ve Adelman, 2013). Hatta bu durum uç gruplarla aidiyet kurmayı da kapsamaktadır (Hogg, Adelman ve Blagg, 2010). Filmde yaşanan gruplaşma ve hemen ardından gelen şiddet olayları bu iki kuramın bulgularına işaret etmektedir.

Ek olarak gruplaşmanın ardından, Pleasantville başkanının düzenlediği bir toplantıda “nahos” (*unpleasant*) durumları değiştirmek adına sekiz kural getirdiği görülmektedir. Bu kurallar şu şekildedir:

1. Toplumu rahatsız edecek tüm şiddet eylemlerine ve vandalizme son verilecektir.
2. Pleasantville halkı birbirine nazik ve kibar (“*pleasant*”) davranacaktır.
3. Âşıklar tepesi ve kütüphane bir sonraki uyarıya kadar kapatılacaktır.
4. Sadece izin verilen müzikler/marşlar çalınabilecektir. İlimli ve hoş (“*pleasant*”) olmayan hiçbir müzik türünün çalınmasına ve dinlenmesine müsaade edilmeyecektir.
5. Şemsiye gibi hoş olmayan (“*unpleasant*”) hava koşullarına hazırlık sağlayacak araçlar satılmayacaktır.
6. Genişliği bir metreden fazla olan hiçbir yatağın satışına izin verilmeyecektir.
7. Sadece siyah beyaz ve gri renk kullanılacaktır.
8. Bütün okullarda değişmeyen bir tarih açısı ile dersler verilecektir.

Kurallara bakıldığında kasabanın tanıdığı “hoşluğa” (*pleasantness*) uymayan hiçbir şeyin kasabada bulunmasına izin verilmeyeceği anlaşılmaktadır. İlk iki madde şiddetten uzak durulması ve kibar davranılması gerekliliğini taşıdığı için barışçıl bir ortam yaratmak adına olumlu kurallar olarak değerlendirilebilir. Fakat diğer maddelerde durum biraz farklıdır. Sonraki dört madde (3.,4.,6. ve 7. maddeler) kişilerin seçimlerine dolayısıyla insan çeşitliliğine yönelik yasaklamaları barındırmaktadır. Kişilerin gidecekleri yerler, dinleyecekleri müzikler ve kullanacakları yatak boyutu gibi tamamen kişisel seçimleri içeren farklılıklar bu maddelerle yasaklanmıştır. Ayrıca yedinci maddede kullanılacak renklerin kısıtlanması ile kişilerin yaratıcılığını sekteye uğratmak pahasına belirliliğin seçildiği görülmektedir. Belirlilik ihtiyacının ne kadar uç bir noktada olduğunun göstergesi olarak beşinci madde değerlendirilebilir. Beşinci maddeye bakıldığında hava durumu gibi insan kontrolünde olmayan belirsizlik durumlarının dahi olumsuz algılandığı ve böyle bir varsayımı (örn., yağmur ihtimali) destekleyecek hazırlıklardan kaçınılmasının istendiği görülmektedir. Son olarak değişmeyen bir tarih algısını içeren derslerin verilmesi zorunluluğu hem yaşanan belirsizlikleri hiç yaşanmamış gibi yok sayma eğilimine işaret eder, hem de yönetimlerin tarihi kendi perspektiflerinden eğitim sistemine entegre etmesi açısından bir örnek teşkil edebilir. Bütün bu kurallar değerlendirildiğinde, kasabanın belirsizlikleri kurallar ile kontrol altına almaya çalıştığı görülmektedir. Bu durum günümüzde belirsizlikleri kontrol etmek amacıyla, belirsizliği reddetme eğilimi (belirsizliğe tahammülsüzlüğü) yüksek olan toplumlarda kurallar ve yasalar ile belirsizliklerin kontrol edilmeye çalışıldığı savını örnekleyen bir durumdur (Hofstede, 2001).

Merak veya endişeyle ilerleyen bu iki süreci, bireysel farklılık bakış açısıyla açıklayan araştırmacılar bulunmaktadır. Bireysel farklılığı öne süren Belirsizlik Yönelimi Kuramına (*Uncertainty Orientation Theory*) göre, belirsizlikle olan ilişkimiz bazı insanlar için belirsizlik yönelimli iken; diğer kişiler için belirlilik yönelimlidir (Sorrentino, Short ve Raynor, 1984). Belirsizlikle karşılaşan herkesin ortak amacı belirliliğe ulaşmaktır fakat belirsizlik yönelimli kişiler belirsizliklerle uğraşarak belirliliğe ulaşırken, belirlilik yönelimli kişiler belirlilik içinde kalarak belirliliğe ulaşmayı seçerler (Sorrentino ve Short, 1986). Bu savı Pleasantville filmi özelinde değerlendirdiğimizde daha keşif odaklı olan kişilerin belirsizlik yönelimli olduğunu (ör., Bud’ın patronu ve kütüphaneye giden gençler); endişe odaklı ve yeniliklerden kaçınan kişilerin ise belirlilik yönelimli olduğunu (ör., Başkan ve Bud’ın babası) söylemek mümkündür. Dolayısıyla belirsizlik yönelimli kişileri filmde belirsizlikleri merakla karşılarken ve keşfetmek adına belirsizliklerle ilgilenirken görebilmekteyiz. Aşıklar tepesinde neler olduğunu merak edip, orada cinselliği deneyimleyen gençler belirsizlik yönelimli kişiler olarak örneklenebilir. Diğer yandan belirlilik yönelimli kişiler filmde belirsizlikleri göz ardı etmeye çalışırken ve göz ardı edilemeyecek noktada ise belirsizlikleri kurallarla kontrol altına almayı (belirli hale getirmeyi) denerlerken gösterilmektedir. Pleasantville başkanının yenilen basketbol takımının tarihte ilk kez yenilişini “Şimdiye kadar hiç yenilmediler. Berabere bile kalmadılar. Bu kazanmak değil midir?” diyerek değerlendirmesi ve daha sonra artan belirsizlikler karşısında kurallar koyması da bu eğilimi örneklendirmektedir.

Son olarak, filmdeki bütün değişimlere paralel bir şekilde doğada renkler ve doğa olayları görülmektedir. Örneğin, Skip Martin Marry Sue ile seviştikten sonra Pleasantville’de ilk defa renkli bir obje görür; kırmızı bir gül. Tabii bu noktada değişimin cinsel bir devrimle başladığı ve bunu şehvetin sembolü olabilecek kırmızı bir gülün simgelediği söylenebilir. Adeta doğa kasabadaki insanların değişiminden etkileniyor gibidir. Değişen kişilerin ve paralelinde doğanın renklenmesi simgesel olarak değişimin olumlu resmedildiğine işaret eder. Diğer yandan yağmur ve yıldırım gibi doğa olayları da Pleasantville’de ilk defa görülmektedir. Doğadaki değişimler yeni belirsizlik kaynağı olarak Pleasantville sakinlerinin hayatına dahil olmaktadır. İnsanlık tarihinde doğa olayları, çok eski zamanlardan beri insanlığın kontrol etmeye çalıştığı belirsizlikler arasında yer almaktadır. Hofstede’nin (2001) belirttiği gibi bilimler doğadaki belirsizliklerle başa çıkmak için geliştirilmiştir. Örneğin, Mısır’da matematik, geometri ve takvimin Nil nehrinin taşması sebebiyle geliştiği bilinmektedir. Pleasantville’de ise, benzer şekilde, doğada görülen değişimin (renklenme ve doğa olayları) ardından kişilerin kendini aşması, bilmedikleri şeyleri araştırması ve anlamlandırmaya çalışması ile bilimsel gelişmelerin başlangıcına benzer bir

durumresmedilmektedir. Dolayısıyla doğada gördüğümüz belirsizliklerin film özelinde değişimi simgelemesi, doğanın insanlık tarihinde gelişimi tetikleyici özelliği açısından paralellik göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Pleasantville filmi, insanlığın belirsizlikle ilişkisini ve farklılaşan yönetme girişimlerini göstermesi açısından önemli bir filmidir. Dolayısıyla bu filmin psikolojideki belirsizlik kuramları ile incelenmesi hem film özelinde hem de alanyazında belirsizlik psikolojisini daha kapsamlı ele almak adına yol gösterici olacaktır.

Pleasantville'in önceki hali değerlendirildiğinde, belirsizliklere ihtiyaç duyduğumuzu önermek mümkündür. Pleasantville'in eski halinde herkes ve her şey sadece "hoştur" (*pleasant*). Fakat bu hoşluk, yeni şeylerin keşfedilebilmesini ve insanların seçim yapmasını engellemektedir. Tam bir belirlilik durumu kısır bir döngü yaratmaktadır. Diğer yandan belirsizlikler kişilerin yeni şeyler öğrenmelerine, aslında ne istediklerini bulmalarına ve yaratıcılıklarını ortaya çıkarmalarına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla belirsizlik gerçek yaşamda doğada gözlemlediğimiz çeşitliliğe benzer bir çeşitlilik getirmektedir. Ayrıca belirsizlikler insanlık tarihindeki keşiflerin ve icatların da öncüsüdür. Ateşin kullanımı, tekerleğin icadı, coğrafi keşifler ve bugün dahi devam eden bilimsel bulgular gibi insanlık tarihindeki birçok gelişim kişilerin o dönem yaşadıkları belirsizlikleri yönetme ihtiyaçlarının sonucunda gelişmiştir.

Elbette film özelinde de görebildiğimiz üzere belirsizlikle ilişkimiz her zaman iyi sonuçlar vermemektedir. Belirsizlik endişeye sebebiyet verir. Belirsizlikten doğan endişeyi azaltmak için kişiler belirsizliği kontrol etme ihtiyacı duyabilirler. Belirsizliği kontrol etme çabası gruplaşmaya, kendinden/kendi gibi olmayandan korkmaya, olumsuz tutumlar geliştirmeye ve hatta şiddet göstermeye yol açabilir. İnsanlık tarihine baktığımızda bu durumun benzerlerini cinsiyet eşitsizliği, ırkçılık, nefret suçları ve uç gruplarla kurulan aidiyet gibi olgular ile örneklendirebiliriz. Detaylandırmak gerekirse; cinsiyet eşitsizliği ve ırkçılık gibi olgular belirlenen roller sebebiyle toplumdaki kişilere belirsizlikten uzak bir düzen yaratmaktadır. Örneğin kadınların ve erkeklerin sorumluluk alanları netleşir ya da siyah ve beyaz kişilerin kullanabilecekleri alanlar belirlenir. Dezavantajlı konumda kalan bireyler dahi bu işleyişi sürdürmeyi seçebilir (bkz. Kendini etiketleme olgusu; Hogg ve Turner, 1987). Bu durum aslında kişilerin belirliliği -bazen kendi iyiliği pahasına- öncelikli tuttuğuna işaret eder. Belirsizliğin grup aidiyeti gelişimi ve sahip olunan grup kimliğinde katılma üzerindeki etkilerini alanyazındaki bulgular da desteklemektedir (ör., Hogg, 2009; Hogg, Adelman ve Blagg, 2010).

Sonuç olarak, Pleasantville filmi'nin de işaret ettiği gibi belirsizlik kaçınılmazdır. Belirlilik içinde kalmaya çalışan kişiler dahi en sonunda belirsizliğin getirisi olan değişimi deneyimler. Film genelinde, belirsizliğin yaygın etkisi bireysel ve toplumsal seviyelerde gözler önüne serilmektedir. Bu etkiler günlük hayatta da deneyimlediğimiz merak, yaratıcılık, yeni deneyimler ve yeni değerlendirmelerin yanı sıra cinsiyet rolleri, ayrımcılık, farklılığı kabul etmeme gibi eğilimlere yol açabilir. Bu sebeple belirsizlik durumlarının ve verdiğimiz tepkilerin hem günlük yaşam deneyimleri hem de insanla ilgilenen araştırmacılar açısından göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Kaynakça

- Bal, M., & Van den Bos, K. (2012). Blaming for a better future orientation and associated intolerance of personal uncertainty lead to harsher reactions toward innocent victims. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(7), 835-844.
- Bammer, G., & Smithson, M. (2012). *Uncertainty and risk: multidisciplinary perspectives*. Bammer, G. ve Smithson, M. (Ed.). Routledge.
- Dugas, M. J., Freeston, M. H., & Ladouceur, R. (1997). Intolerance of uncertainty and problem orientation in worry. *Cognitive Therapy and Research*, 21(6), 593-606.
- Dugas, M. J., Gosselin, P., & Ladouceur, R. (2001). Intolerance of uncertainty and worry: Investigating specificity in a nonclinical sample. *Cognitive Therapy and Research*, 25(5), 551-558.
- Greco, V., & Roger, D. (2003). Uncertainty, stress, and health. *Personality and Individual Differences*, 34(6), 1057-1068.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values* (2nd ed.): California: Sage Publication Inc.
- Hogg, M. A. (2009). Managing self-uncertainty through group identification. *Psychological Inquiry*, 20(4), 221-224.
- Hogg, M. A., & Abrams, D. (Ed.). (1993). *Group motivation: Social psychological* Hemel Hempstead, UK: Harvester Wheatsheaf.
- Hogg, M. A., & Adelman, J. (2013). Uncertainty–identity theory: Extreme groups, radical behavior, and authoritarian leadership. *Journal of Social Issues*, 69(3), 436-454.
- Hogg, M. A., Adelman, J. R., & Blagg, R. D. (2010). Religion in the face of uncertainty: An uncertainty-identity theory account of religiousness. *Personality and Social Psychology Review*, 14(1), 72–83.
- Hogg, M. A., & Turner, J. C. (1987). Inter group behavior, self-stereotyping and the salience of social categories. *British Journal of Social Psychology*, 26, 325-340.
- Koerner, N., & Dugas, M. J. (2008). An investigation of appraisals in individuals vulnerable to excessive worry: The role of intolerance of uncertainty. *Cognitive Therapy and Research*, 32(5), 619-638.
- Küçükkömürler, S. (2017). Belirsizliğin psikolojik etkileri. *Nesne*, 5(10), 329-344.
- Ladouceur, R., Gosselin, P., & Dugas, M. J. (2000). Experimental manipulation of intolerance of uncertainty: A study of a theoretical model of worry. *Behavior Research and Therapy*, 38(9), 933-941.
- Ross, G., Kilik, J., Degus, R. J., & Soderbergh, S. (Yapımcı) ve Ross, G. (Yönetmen). (1998). *Pleasantville* [Motion Picture]. United States: New Line Cinema.
- Sorrentino, R. M., & Short, J. A. C., (1986). Uncertainty, motivation, and cognition. Sorrentino, R. M. ve Higgins, E. T. (Ed.), *The handbook of motivation and cognition: Foundations of social behavior* içinde (1. Baskı, s. 419-427). New York: Guilford.
- Sorrentino, R. M., Short, J. A. C., & Raynor, J. O. (1984). Uncertainty orientation: Implications for affective and cognitive views of achievement behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(1), 189.

- Van den Bos, K. (2001). Uncertainty management: the influence of uncertainty salience on reactions to perceived procedural fairness. *Journal of Personality and Social Psychology, 80*(6), 931-941.
- Van Den Bos, K., Euwema, M. C., Poortvliet, P. M., & Maas, M. (2007). Uncertainty management and social issues: Uncertainty as an important determinant of reactions to socially deviating people. *Journal of Applied Social Psychology, 37*(8), 1726-1756.
- Van den Bos, K., Van Ameijde, J., & Van Gorp, H. (2006). On the psychology of religion: The role of personal uncertainty in religious world view defense. *Basic and Applied Social Psychology, 28*(4), 333-341.
- Van den Bos, K. (2009). Making sense of life: The existential self trying to deal with personal uncertainty. *Psychological Inquiry, 20*(4), 197-217.

Violently Ending Story of a Pleasant Village: (In)ability to Manage Uncertainty in The Pleasantville

Summary

In the movie, two teenagers (David and Jennifer) from 90's enter into a TV series called Pleasantville from 50's. In Pleasantville, everyone follows a routine. In every lesson, a teacher in high school teaches the students the name of another street in Pleasantville, students always answer correctly, the school's basketball players score all the time, firemen just save kittens, the weather is always pleasant, there is no sex, books are empty, and there are no colors. Everyone in Pleasantville is pleasant and they all continue the routine. When David and Jennifer enter the picture, they cause some changes unintentionally. These changes bring uncertainty into otherwise certain village. Uncertainties bring changes and change causes emergence of colors in Pleasantville.

The movie demonstrates changes in Pleasantville and a variety of responses toward the changes from the citizens. These responses are predefined responses in uncertainty theories in the psychology literature.

Responses can be examined under two different processes. The first one is curiosity-sourced psychological process. Scenes in the movie about the curiosity of people for sex, books, art, and their real choices are examples of this process. In the literature, it is stated that sometimes people choose uncertainties to get benefits (Hogg, Adelman, & Blagg, 2010) such as exploration and creativity (Bammer & Smithson, 2008). In the movie, both individuals and nature gaining color in parallel to their changes is also a representation of this positive side of uncertainty.

The other process demonstrated in Pleasantville is anxiety-sourced process. Some people in the village evaluate the change as an abnormality or threat. A woman takes her daughter to see a doctor, or a boy (boyfriend of Mary Sue) thinks that he must be sick after physical changes during sex, and some people evaluate others going to the library as worrisome. These are all examples of evaluating changes as anxious. In the literature, Intolerance of Uncertainty Theory (Dugas, Freeston, & Ladouceur, 1997) states that our relation with uncertainty can be related to worry and sometimes with anxiety (Dugas, Gosselin, & Ladouceur, 2001; Ladouceur, Gosselin, & Dugas, 2000).

The anxiety-sourced process is also examined in attitudes and the formation of group identity in the movie. For example, people, who don't like the changes, insist on their belief that everything must remain as it was before. Their rigidity in that belief leads to group identification. At this point, it is important to mention two theories in the literature that are

Uncertainty Management Theory (Van den Bos, 2001, 2009) and Uncertainty Identity Theory (Hogg, 2009; Hogg & Abrams, 1993). The first one suggests that when faced with uncertainty, people tend to clarify themselves to get certainty. Researchers demonstrated that when uncertainty is salient, positive attitudes toward people with similar opinions and negative attitude towards people with different opinions increase (Van den Bos, Euwema, Poortvliet, & Maas, 2007; Van den Bos, Van Ameijde, & Van Gorp, 2006). In the second theory, it is stated that personal uncertainties can be decreased by group identifications. Findings demonstrate that uncertainty leads to group identification (Hogg, 2009; Hogg & Abrams, 1993) or enhances previously formed identifications (Hogg & Adelman, 2013).

It is possible to explain aforementioned sources (curiosity and anxiety sources) as shared responses. However, there are researchers who explain these processes with individual differences. In the Uncertainty Orientation Theory, it is stated that everyone needs to get certainty but some people (uncertainty-oriented people –UO-) get certainty by dealing with uncertainties while some others (certainty-oriented people –CO-) get certainty by standing still in certainties (Sorrentino & Short, 1986; Sorrentino, Short, & Raynor, 1984). From the perspective of this theory, it is possible to suggest that people in the Pleasantville who use curiosity sourced processes can be example for UO and the others who use anxiety-sourced processes can be accepted as CO.

This movie is a good example to demonstrate our relation with uncertainty from different perspectives. Therefore, this film analysis can be helpful to examine uncertainty theories and observe its effects in daily life. As the widespread effect of uncertainty is taken into account, being aware of the psychological processes under uncertainty experiences is important for both researchers and daily life practices.